

DOI: <https://doi.org/10.22034/isqs.2025.50037.2346>

Print ISSN: X2588-414

Online ISSN: X2783-5081

Pages: 135-166

Received: 9/18/2024

Accepted: 3/6/2025

Original Research

Analyzing the semiotic structure of Surah Adiyat

(Based on Roland Barthes code pattern)

Golafrooz Mohebi

* 1

PhD, Department of Arabic Language and Literature, Kashan University
Kashan, Iran. (Corresponding Author).

Hossein Nawazani²

Assistant Professor, Arabic Language and Literature, Semnan University.
Semnan, Iran.

Introduction

Semiotics, through the deep analysis of signs, opens a new window toward understanding the hidden concepts within a text. Codes, also referred to as sign systems, are a subset of semiotics that focuses on the study of organized sets of signs. Among the prominent semioticians globally is Roland Barthes, the esteemed French philosopher, literary critic, and semiotician. Barthes introduced one of his most important theories: the "Five Codes" (or cinq codes), which include the Hermeneutic (or Enigmatic) Code, the Proairetic (or Action) Code, the Semic Code (the code of meaning), the Symbolic Code, and the Cultural Code. These codes are the key concepts on which the current study is focused, and their distinct manifestation is observable within the text

¹ * golafrooz4519908401@grad.kashanu.ac.ir (Corresponding Author)

² rahman.navazani13@gmail.com

of the Quran. The core question is: given the numerous interpretations of the Quran, what results can be obtained by examining the reflection of these codes in the Quran's language, which is considered a superhuman language? In other words, the present research seeks to answer the following questions:

1. What meanings do the Hermeneutic and Proairetic Codes convey to the reader in the text of *Surah Al-Adiyat*?
2. What signified meanings, contrasts, and oppositions concerning moral and social teachings are revealed through the application of the Semic and Symbolic Codes in *Surah Al-Adiyat*?

Using a semiotic approach and a descriptive-analytical method, the research hypotheses are evaluated as follows: 1. That applying Roland Barthes' Hermeneutic Code to *Surah Al-Adiyat* can lead to an investigation of some of its apparent meanings, and that the Proairetic Code can be used to examine the roles of the agents and actions within the *Surah*. 2. That the reflection of the Semic Code can contribute to the discovery of the *Surah's* implicit and hidden meanings, and that its Symbolic Code elements culminate in an analysis of the symbols and metaphors in the text. To evaluate these hypotheses, this study analyzes each of the codes within the *Surah's* text, then uses these textual evidences to introduce and elucidate the meanings induced within the *Surah*. The text of *Surah Al-Adiyat* constitutes the corpus for this research. The objective of this study, through a semiotic lens, is to investigate the codal and semiotic components of the Quran—and *Surah Al-Adiyat* specifically—in order to introduce its coding aspect and reveal the underlying ideology latent in the text. This task, by foregrounding the topic of significance (Dallālah), aims to re-identify the hidden voices within the text through the analysis of its sign system, thereby transcending the structuralist perspective and placing the competence of writing at the center of attention. This discourse, accompanied by a semiotic and aesthetic reading of the work, seeks a novel achievement in the reading of religious texts.

Research background

Among the most important research studies conducted on the subject of *Surah Al-Adiyat* are the following:

- Hossein Khakpour and Elham Abbasi (2017), in a study titled "An Analytical Review of Alusi's Critique of the Narration of Imam Ali (AS) on the Occasion of the Revelation of *Surah Al-Adiyat*," examine two accounts regarding the *Sabab al-Nuzul* (occasion of revelation) of this *Surah*: one from Imam Ali (AS), referring to the obligation of Hajj (pilgrimage), and another from Ibn Abbas, referring to the obligation of Jihad (holy war). The findings suggest that although Imam Ali's (AS) view is superior to that of Ibn Abbas for several reasons, the themes of the *Surah* are broad enough to accommodate both interpretations, allowing for a synthesis between them.
- Tahereh Sadat Tabatabaee Amin et al. (2017), in their research titled "A Comparative Study of the Extent of *Surah Al-Adiyat's* Connection to Amir al-Mu'minin (AS) in the Sources of Both Sects," analyze the viewpoints of both Sunni and Shia commentators. One key finding relates to the semantic field of the word "Adiyat" (the rushing steeds),

for which commentators have proposed four possibilities: pilgrims' camels, horses in general, warhorses, and horses in a specific act of Jihad.

- Mahmoud Makvand (2021), in an article titled "Discourse Analysis and its Function in Understanding the History and Context of the Revelation of a Surah: A Case Study of Surah Al-Adiyat," offers a critique of the Surah's discursive context. According to the study's conclusions, the initial oaths of the Surah, sworn by the horses themselves, relate to them as familiar phenomena in the daily, uncivilized life of the Arabs during the period of revelation, possessing crucial emotional and affective dimensions within their culture and language.

It is evident from the aforementioned studies that while various analyses have been performed on Surah Al-Adiyat, given the Surah's unique linguistic features, no researcher has yet undertaken a semiotic reading of its code system, specifically an analysis of the Surah's codification based on Roland Barthes' five codes and their subsequent recreation. Therefore, this research represents a novel contribution to this field.

Research method

This research provides a descriptive-analytical study of Surah Al-Adiyat using Roland Barthes' Five Narrative Codes-the Hermeneutic, Proairetic, Semic, Symbolic, and Cultural codes-to conduct a deeper analysis of its underlying concepts and implied meanings.

Result

-The analysis conducted on the text of Surah Al-Adiyat reveals that the Surah possesses the capacity to employ the five codes of Roland Barthes' theory for the purpose of meaning-making and signification. These codes articulate the multifaceted and plural aspects of the text through a set of interconnected semantic systems.

-The interplay between these codes generates a multi-dimensional and dynamic meaning that can accommodate diverse interpretations, contingent upon the cultural background and personal experience of each reader.

-The dominant discourse governing Surah Al-Adiyat is characterized by an epic, motivational, and eschatological tone. Through its impactful language, the Surah instills in its audience the necessity of constant remembrance of God, accountability for their actions, and continuous endeavor toward the Hereafter.

-Utilizing these Barthesian codes, Surah Al-Adiyat puts forth key concepts such as the power and majesty of God, human responsibility, and the importance of *Jihad* (struggle) and the Afterlife. It aids the reader in achieving a distinctive comprehension of their place in the universe and their relationship with the Divine.

-By establishing a dynamic narrative structure and employing symbols and cultural concepts, this Surah actively engages its audience with the text, encouraging them to apply its messages to their lives. Furthermore, the Surah contributes to the strengthening of the collective identity of

Muslims, fostering a sense of belonging to a larger community, and promoting crucial value systems such as courage, justice, faith, and piety within society.

Keywords

Semiotics, Ramezgan, Roland Barthes, Holy Quran, Surah Adiyat.

DOI: <https://doi.org/10.22034/isqs.2025.50037.2346>

شاپای چاپی X2588-414
شاپای الکترونیکی X2783-5081
صفحات: ۱۳۵-۱۶۶

دریافت: ۱۴۰۳/۶/۲۸

پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۶

مقاله پژوهشی

واکاوی ساختار نشانه‌شناختی سوره عادیات (بر اساس الگوی رمزگان رولان بارت)

دانش آموخته دکتری، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه کاشان، کاشان،
ایران

استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

گل افروز محبی

حسین نوازی^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف واکاوی عمیق‌تر مفاهیم و معانی ضمنی سوره عادیات به بررسی توصیفی-تحلیلی آن از منظر رویکرد رمزگان پنج‌گانه رولان بارت (رمزگان هرمنوتیک یا معمایی، رمزگان پروآیتریک یا کنشی، رمزگان معنایی یا ضمنی، رمزگان نمادین یا تقابلی و رمزگان فرهنگی یا ارجاعی) می‌پردازد. این رویکرد با تمرکز بر

^۱ * golafrooz4519908401@grad.kashanu.ac.ir نویسنده مسئول

^۲ rahman.navazani13@gmail.com

تحلیل عناصر و روابط زبانی و نشانه‌ای متن به کشف معانی ضمنی آن می‌پردازد. بارت این نظریه را بر پایهٔ هنجارمندی ساختار نشانه‌ای متن که عامل اصلی معناآفرینی است، بنا نهاد. دستاورد پژوهش، گویای این مسئله است که رمزگان هرمنوتیک، معمای اصلی را در پی سوگند آغازین سوره، جهت تمرکز بخشی بر موضوع اصلی یعنی کسب موفقیت بشر در جنگ‌های داخلی و خارجی منوط به سازوکار صحیح، مانند انتخاب افراد، ابزار و زمان مناسب معرفی می‌کند. رمزگان کنشی که بالاترین نمود در متن سوره دارند، فضای کنش آفرین و حماسی را در پی بازتاب خرده روایت‌های جنگ بیرونی با دشمن و جنگ درونی با نفس را حکایت می‌کند. رمزگان نمادین، تقابل انسان‌های ناسپاس در برابر پروردگار و رمزگان ضمنی و فرهنگی نیز با شناسایی لایه‌های درون‌متنی و برون‌متنی، زمینه تاریخی نزول سوره یعنی جنگ تاریخی ذات‌السلاسل را بازنمایی می‌کنند.

کلیدواژه: نشانه‌شناسی، رمزگان، رولان بارت، قرآن کریم، سوره عادیات.

۱. مقدمه

علم نشانه‌شناسی با واکاوی عمیق نشانه‌ها، دریچه‌ای نوین به سوی درک مفاهیم پنهان در متن می‌گشاید. رمزگان که به آن سیستم نشانه‌ای نیز می‌گویند، زیرمجموعه‌ای از علم نشانه‌شناسی است که به مطالعهٔ مجموعه‌های سازمان‌یافته از نشانه‌ها می‌پردازد. از جمله نشانه‌شناسان مطرح جهان، رولان بارت (Roland Barthes)، فیلسوف، منتقد ادبی و نشانه‌شناس برجستهٔ فرانسوی است که یکی از مهم‌ترین نظریه‌های خود را با عنوان «رمزگان پنج‌گانه» که عبارتند از: رمزگان‌های «هرمنوتیکی یا چیستانی، پروآیتریک یا کنشی، معنابنی، رمزگان نمادین و رمزگان فرهنگی» را مطرح نموده است. این رمزگان، مفاهیم کلیدی هستند که پژوهش حاضر بر آنها متمرکز است و نمود بارز این رمزگان در متن قرآن، قابل مشاهده می‌باشد. حال، مسأله این‌جاست که با وجود تفاسیر متعدد قرآن از بازتاب این رمزگان در زبان قرآن به‌عنوان زبان مافوق بشر چه نتایج حاصل می‌شود. به عبارت دیگر، پژوهش حاضر در راستای پاسخ به پرسش‌هایی است، مبنی بر این‌که: ۱. رمزگان هرمنوتیکی و پروآیتریک در متن سورهٔ عادیات چه معنایی را به خواننده القا می‌نمایند؟ ۲. از کاربست رمزگان معنابنی و تقابلی در سورهٔ عادیات چه مدلول‌ها، تضادها و تقابلهایی پیرامون آموزه‌های اخلاقی و اجتماعی دیده می‌شود؟ با استفاده از رویکرد نشانه‌شناسی و روش توصیفی-تحلیلی، فرضیات پژوهش، مبنی بر

این‌که: ۱. از تطبیق رمزگان هرمنوتیک رویکرد رولان بارت با سوره عادیات، می‌توان به بررسی برخی معانی ظاهری آن پرداخت و در سطح رمزگان پروآیترتیک، می‌توان نقش فاعل و کنش‌ها در سوره را بررسی نمود و هم‌چنین ۲. بازتاب رمزگان معنایی نیز می‌تواند به کشف معانی ضمنی و پنهان سوره بپردازد و عناصر رمزگان نمادین آن به بررسی نمادها و استعارات در متن، منتهی می‌شوند، مورد ارزیابی واقع می‌گردد. برای ارزیابی فرضیات یادشده در این پژوهش، پس از بررسی هر یک از رمزگان‌ها در متن سوره به تحلیل آن‌ها پرداخته، سپس با بهره‌گیری از این شواهد، معانی القایی در متن سوره، معرفی و تبیین گردیده است. متن سوره عادیات، پیکره داده‌های این پژوهش را تشکیل می‌دهد و هدف این پژوهش، ضمن نگاه نشانه‌شناسانه، بررسی مؤلفه‌های رمزگانی قرآن و به‌طور خاص سوره عادیات است که جهت معرفی وجهه رمزگانی و نشانه‌ای و نیز آشکارسازی ایدئولوژی نهفته در متن می‌باشد. بدیهی است که این امر با پیش‌کشیدن موضوع دلالت‌مندی بر آن است تا با واکاوی سیستم نشانه‌ای متن، صداهای نهفته در آن را بازشناساند و از منظر ساخت‌گرایی فراتر رفته و توانش نوشتار را کانون توجه قرار دهد. این جستار که با خوانش نشانه‌ای و زیبایی‌شناسانه اثر همراه است در پی دستاوردی تازه در راستای خوانش متون دینی است.

۲. پیشینه پژوهش

از جمله مهم‌ترین پژوهش‌هایی که با موضوع سوره عادیات صورت گرفته‌اند موارد زیر است:

- ابوالفضل حری (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان «قرآن به‌منزله اثری ادبی: تصویر، تصویرپردازی و انسجام ساختاری متن در سوره والعدایات» به معناشناسی سوره می‌پردازد که از دستاوردهای آن می‌توان به موارد زیر اشاره نمود که: در ابتدا به نظر می‌آید که سه بخش سوره، مجزا از هم‌اند؛ اما با اندکی تأمل می‌توان گفت که میان این سه بخش هم به لحاظ مضمون و هم شکل رابطه ساختاری منسجم و اندام‌وار وجود دارد.

- حسین خاک‌پور و الهام عباسی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «واکاوی دیدگاه آلوسی در نقد روایت امام علی علیه‌السلام پیرامون سبب نزول سوره والعدایات» به بررسی دو سند، درباره سبب نزول این سوره از امام علی (ع) مبنی بر فریضه حج و ابن عباس مبنی بر فریضه جهاد می‌پردازند. نتایج این پژوهش بیان‌گر این مسئله

است که؛ اگرچه نظر امام علی (ع) بر نظر ابن عباس به دلایلی برتری دارد؛ اما مضامین سوره، گنجایش پذیرفتن هردو رأی را دارد و می‌توان بین آنها جمع کرد.

- طاهره سادات طباطبائی امین و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود با عنوان «بررسی تطبیقی میزان ارتباط سوره عادیات با امیرالمومنین (ع) در منابع فریقین» به بررسی آرای فریقین می‌پردازند. از جمله نتایج آن به مصداق واژه «عادیات» می‌توان اشاره نمود که مفسران چهار احتمال داده‌اند: شترهای حاجیان، اسب‌ها به طور کلی، اسب جنگی و اسب‌ها در یک جهاد ویژه.

- محمود مکوند (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «دیدگاه گفتمانی و کارکرد آن در شناخت تاریخ و فضای نزول سوره مطالعه موردی: سوره عادیات» به نقد فضای گفتمانی سوره پرداخته است. مطابق با دستاوردهای این اثر، سوگندهای آغاز سوره به خود اسبان، به‌مثابه پدیده‌ای آشنا در زندگی روزمره و دور از مدنیت عرب عصر نزول مربوط است که در فرهنگ و زبان ایشان، دارای ابعاد و وجوه احساسی و عاطفی خطیری است.

از کاوش‌های مذکور برمی‌آید؛ هرچند که تحلیل‌های در خصوص سوره عادیات صورت گرفته است؛ ولی با وجود ویژگی‌های زبانی سوره، تاکنون پژوهنده‌ای به خوانش نشانه‌ای نظام رمزگانی سوره عادیات و به‌ویژه تحلیل رمزگانی سوره عادیات بر اساس رویکرد رمزگان رولان بارت و بازآفرینی آن نپرداخته است و این پژوهش در این عرصه، یک اثر تازه می‌باشد.

۳. چارچوب نظری پژوهش

در راستای تحلیل اثر ادبی و رسیدن به لایه معنای متن، بایسته است ابتدا به بیان مفاهیم اصلی ساختار نظریه رمزگان پنج‌گانه رولان بارت پرداخته و آن‌گاه سوره عادیات، مورد تحلیل قرار گیرد.

۳.۱. رمزگان

رولان بارت نقشی فعال به خواننده می‌دهد. او معتقد است که خواننده صرفاً یک دریافت‌کننده منفعل متن نیست؛ بلکه در تولید معنای جدید از آن نیز نقش دارد. استدلال بارت این است که «رمزگان، نظامی از قوانین است که روابط بین دال و مدلول را در یک فرهنگ خاص تعیین می‌کند» (Barthes, 1957a: 54). این رمزگان، مجموعه قواعدی هستند که بر اساس آن، عناصری انتخاب می‌شوند که با دیگر عناصر ترکیب شده و عناصر

جدیدی را می‌سازند (میرعمادی، ۱۳۸۶: ۷۳). در راستای بازشناسی این رمزگان، بارت معتقد است که: «نقد، فعالیتی است که رمزگان‌های پنهان در متن را آشکار می‌کند و به خواننده یا بیننده کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری از متن پیدا کند» (Barthes, 1957b: 109). رولان بارت، معتقد است که این نشانه‌ها که «رمزگان» نامیده می‌شوند در پنج دسته کلی، قابل طبقه‌بندی هستند. دو مورد از این رمزگان، هرمنوتیکی و پروآیترتیک، نقشی کلیدی در ساختار روایت و نحوه شکل‌گیری آن دارند. سه رمزگان دیگر از مجموعه حوادث و منطق روایی این داستان فراتر می‌روند و به زنجیره‌های معنایی اشاره دارند (آلن، ۱۳۹۲: ۱۳۷-۱۳۶). نظریه رمزگان پنج‌گانه رولان بارت در پی نوعی ساخت‌گشایی است که در بخش بعدی پژوهش مطرح می‌شود.

۳.۲. رمزگان پنج‌گانه رولان بارت

در اعماق متون، رمزهایی نهفته‌اند که با رمزگشایی آن‌ها، متون به گونه‌ای بازتولید می‌شوند که نیازی به حضور مؤلف و شرح و تفسیر او نیست. هر بار متنی خوانده می‌شود، متفاوت از خواندن قبل است و در بازخوانی آن نیز معنای دیگری حاصل می‌شود (Barthes, 1970: 143). تحلیل ساختاری رولان بارت به دنبال آن است تا از نظام‌های زیرینی که عامل معناسازی و معنازایی (Significance) است، پرده بردارد (Barthes, 1953: 58). آغاز حرکتی که به آفرینش معنا توسط خواننده منتهی می‌شود و «راه‌های معنا را درنوردیده، روالی را مورد کاوش قرار می‌دهد که معنا از آن طریق درون‌متن پراکنده می‌شود» (آلن، ۱۳۹۲: ۱۳۹). در این بخش رموز پنج‌گانه رویکرد رولان بارت (مدل ۱) معرفی می‌شوند.

۱. مدل رمزگان پنج‌گانه رولان بارت

۱. **رمزگان هرمنوتیک:** معماهای متن که «رمزگان هرمنوتیک» نامیده می‌شوند، نقشی کلیدی در افزایش تأثیرگذاری مکاشفه نهایی متن ایفا می‌کنند. همانند معماهای چالش‌برانگیز، رمزگان هرمنوتیک می‌توانند اطلاعاتی راجع به نام شخصیت‌ها، مکان وقوع داستان یا حتی بازه‌ی زمانی روایت در اختیار خواننده قرار دهد. «پرداختن به سؤال اصلی داستان و حرکت به سمت پاسخ‌دادن به این سؤال در لابه‌لای تعابیر و واژگان و... امری است که در رمزگان هرمنوتیکی بدان پرداخته می‌شود» (Barthes, 1970: 17). هدف این نوع از رمزگان آن است که گویای پاسخی برای چرایی، چگونگی و چه چیزی و... در چیدمان واژگان متن باشد تا خوانشی فعال را بیافریند.

۲. **رمزگان پروآیتریک:** رمزگان پروآیتریک، کنش‌ها و اثرات آن‌ها هستند که با بررسی واحدهای ساختاری متن «عامل ایجاد کنش در آن هستند» (همان: ۱۷). این رمزگان نقشی اساسی در روایت داستان ایفا می‌کند و با زنجیره‌ای از رویدادها، خواننده را در مسیر داستان هدایت می‌کند. «رمزگان کنشی... وظیفه‌اش سازماندهی رویدادها در توالی زمانی است به طوری که خواننده بتواند داستان را دنبال کند و پیام آن را درک کند» (Barthes, 1974: 54). این رمزگان، نقشی مشابه راوی را در متن ایفا می‌کند.

۳. **رمزگان معنایی:** این دال‌ها که در راستای عمق‌بخشی بافت، به صورت غیر صریح بر مقصود نویسنده دلالت دارند. «معنای ضمنی، معنای دوم است که به طور طبیعی از معنای اول، معنای لغوی، ناشی می‌شود» (Barthes, 1957a: 14). این رمزگان از روساخت متن عبور می‌کنند و به لایه‌های زیرین متن وارد می‌شوند. «رمزگان ضمنی، ابزاری برای لذت‌بردن از متن است. خواننده یا بیننده با رمزگشایی از لایه‌های معنایی ضمنی متن به لذتی عمیق و پایدار دست پیدا می‌کند» (Barthes, 1973: 14). رمزگان معنایی، نشان‌دهنده نوعی ارتباط بین متنی است که نظام معنایی را بازآفرینی می‌کند.

۴. **رمزگان نمادین:** در هر قلمرویی که تضاد وجود داشته باشد، نوعی تفسیر دوگانه از آن پدید می‌آید. این تقابلهای و تضادها همان رمزگان نمادین هستند که در متن نهفته‌اند. «رمزگان نمادین سیستمی از تقابلات دوتایی است که امکان فصل‌بندی دلالت‌های رمزگان دلالتی را فراهم می‌کند» (Barthes, 1974: 56). رمزگان نمادین با ایجاد نوعی برجسته‌سازی به تقابل معنایی مانند کوچک در برابر بزرگ، سفید در برابر سیاه، مفرد در برابر جمع

و... می‌پردازد. در این نوع رمزگان «ما به دنبال نمادهایی هستیم که نویسنده به کار برده‌است» (Barthes, 1970: 17). این رمزگان، الگوی بزرگ‌نمایی متن هستند.

۵. رمزگان فرهنگی: بارت معتقد بود که هر متنی، فارغ از نوع و محتوای آن، حامل پیام‌هایی فرهنگی است. این پیام‌ها می‌توانند در قالب ایده‌ها، باورها، هنجارها، سنت‌ها و نمادها، خود را نشان دهند. رمزگان فرهنگی «به بازگشایی دلالت‌های فرهنگی می‌پردازد که بیان‌گر نوعی شناخت کلی از فضای فرهنگی و ایدئولوژیکی داستان (متن) است» (همان: ۱۸). رمزگان فرهنگی را رمزگان ارجاعی نیز می‌شناسند؛ چون نشانه‌های متنی را به فضای بیرون متن ارجاع می‌دهند. می‌توان گفت: «این رمزگان به دنبال یافتن معنای کلی متن و انسجام درونی آن است» (Barthes, 1974: 54). نمادهای دینی و ضرب‌المثل‌ها از واضح‌ترین نمادهای فرهنگی به‌شمار می‌روند. رمزگان فرهنگی به دنبال پاسخ به این سؤال است که: متن در چه بستر فرهنگی خلق شده و چه پیام‌هایی راجع به آن فرهنگ به مخاطب القا می‌کند؟

۴. تحلیل داده‌ها

سوره عادیات به‌عنوان یکی از سوره‌های کوتاه قرآن با وجود حجم اندک خود از نظر ظرفیت رمزگانی، غنی و پرمحتوا است. این ظرفیت به دلیل وجود نشانه‌ها و نظام‌های دلالت‌مندی است که در سطوح مختلف متن این سوره به‌کار رفته‌اند که با بهره‌گیری از نشانه‌ها و رموز متعدد در سطوح مختلف رمزگانی، معانی خاصی را به مخاطب منتقل می‌کند. این سوره -صدمین سوره قرآن- دارای ۱۱ آیه و مدنی می‌باشد. «این سوره درباره ناسپاسی انسان و کفران نعمت‌های پروردگارش و حب شدیدش نسبت به خیر سخن می‌گوید و نتیجه می‌گیرد با این‌که دوست‌دار خیر خلق شد و با این‌که خیر را تشخیص می‌دهد، اگر انجام ندهد حجتی بر خدا ندارد؛ بلکه خدا بر او حجت دارد و به‌زودی به حسابش می‌رساند» (المیزان، ۱۳۷۴: ج ۲۰، ۵۹۳). در ادامه با بررسی این رمزگان بر اساس نظریه رمزگان پنج‌گانه رولان بارت به واکاوی و بازتولید معانی این سوره پرداخته می‌شود.

۴. ۱. رمزگان هرمنوتیکی سوره

در متن، رمزگان هرمنوتیکی هم‌چون گره‌هایی عمل می‌کنند که خواننده را به کاوش در لایه‌های عمیق‌تر معنا دعوت می‌کنند. «این رمزگان به بررسی معماها، تناقضات و ابهامات متن می‌پردازد» (بارت، ۱۳۵۶: ۴۳). رمزگان هرمنوتیکی، گویی رازهای پنهان در متن را در خود جای داده‌اند و خواننده را به کاوش و جستجوی معنا دعوت می‌کنند.

این سوره با قسم آغاز می‌شود و استفاده از شگرد قسم در آغاز سخن به کلام گوینده، اعتبار می‌بخشد. «سوگند خوردن، اسلوبی است برای تأکید و تقویت کلام» (سیبویه، ۱۹۶۶، ج ۱: ۴۵۴) و نشان‌دهنده تأکید او بر موضوع موردبحث است؛ اما خواننده در مواجهه با این تأکید به دنبال پاسخ به این پرسش متن است که؛ چه موضوع مهمی مطرح است که در ابتدای سخن، کلام با قسم آغاز شده است؟ در عبارت «وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا» (عادیات: ۱)، خداوند با سوگند به اسب‌های تندرو بر اهمیت موضوع موردبحث خود تأکید می‌کند. این سیاق نشان می‌دهد که موضوع موردبحث از نظر خداوند بسیار مهم است و باید به آن توجه ویژه‌ای شود. خداوند در قرآن به موارد گوناگونی سوگند یاد می‌کند که هدف از آن‌ها ترهیب، تشویق، تأکید، تحذیر و... می‌باشد (بدرالدین، ۲۰۱۰: ۸۷-۸۷). در رویکرد معمایی، «واو قسم» به‌عنوان علامتی برای ایجاد رمز و راز و کنجکاوای در خواننده تفسیر می‌شود. خواننده با دیدن این عبارت ممکن است از خود بپرسد که چرا گوینده به اسب‌های دونده قسم خورده است؟ تأکید بر اهمیت موضوع و ایجاد باورپذیری در مخاطب را می‌توان از به‌کارگیری قسم در این آیه دریافت نمود.

در رویکرد هرمنوتیک، متن به‌عنوان یک کل در نظر گرفته می‌شود و همه اجزای آن به هم مرتبط هستند. برای تفسیر عبارت «وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا» با رویکرد هرمنوتیک، باید آن را در سیاق کل سوره عادیات و هم‌چنین در سیاق قرآن کریم بررسی کنیم. با توجه به سیاق سوره عادیات، می‌توان گفت که این عبارت به قدرت و عظمت خداوند در آفرینش اسب‌ها اشاره دارد. اسب‌ها موجوداتی نیرومند و چابک هستند که در جنگ‌ها و نبردها نقش مهمی ایفا می‌کردند. خداوند با سوگند به اسب‌های «تندرو» (الثعلبی، ۱۴۱۵ق، ج ۱۰: ۲۶۹) بر قدرت و توانایی خود در خلق این موجودات شگفت‌انگیز تأکید می‌کند. می‌توان گفت: خداوند با سوگند به اسب‌های دونده «منظور اسب‌هایی است که در راه خدا می‌تازند» (همان: ۲۶۹) بر اهمیت جهاد و مبارزه در راه

خدا تأکید می‌کند و به مسلمانان می‌گوید که در برابر دشمنان خود شجاع و قوی باشند. باید توجه داشت که اسب به‌عنوان یک موجود در حال حرکت، نماد پویایی، تحول و پیشرفت است.

یکی دیگر از آیاتی که در ذهن مخاطب سؤال‌برانگیز است آیه سوم این سوره است که عبارت است از: «فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا» (۳). معنای ظاهری آیه این است که حمله در زمان صبح انجام شده است. رمزگان هرمنوتیکی این آیه به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش هستند که: چرا حمله در زمان صبح صورت گرفته است؟ این امر می‌تواند به دلیل فواید تاکتیکی حمله در زمان طلوع آفتاب باشد مانند دید بهتر و غافل‌گیری دشمن. در این آیه، خواننده آزاد است که تفسیر خود را از اسب‌های دگرگون‌کننده، صبح‌گاه، جرقه‌زدن سنگ‌ها و قدرت الهی ارائه دهد. در متن آیه به‌طور صریح به دلیل حمله در زمان صبح اشاره نشده است. می‌توان حمله در زمان صبح را به‌عنوان نمادی از امید و نوید تفسیر کرد. صبح‌گاه، نمادی از آغاز یک دوره جدید و امید به پیروزی بر تاریکی و جهل است. از آن‌جا که صبح نماد امید، روشنایی و زندگی است، حمله در این زمان، نشان از پیروزی نور بر تاریکی و حق بر باطل است. همچنین، انتخاب زمان صبح، انتخابی هوشمندانه و آگاهانه بوده است؛ چون «در این زمان، مردم در وضعیت غفلت هستند و آمادگی ندارند» (الرازی، ۱۴۱۹ق: ۶۳). حمله، نمادی از تغییر و تحول به‌شمار می‌رود که این تغییر می‌تواند به معنای تغییر وضعیت موجود، پیروزی بر دشمن یا آغاز یک مرحله نوین در زندگی باشد.

رویکرد هرمنوتیک یا معمایی، به دنبال رمزگشایی از معماها و ابهامات متن است. در آیه نهم سوره عادیات: «أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ» (۹)، «جمله «أَفَلَا يَعْلَمُ» جمله‌ای است استفهامی که بوی انکار از آن می‌آید و استفهامش برای انکار است» (المیزان، ۱۳۷۴، ج ۲۰: ۵۹۳). این شیوه پرسش‌گری جهت تقریر و تأکید سخن است. نکته قابل تأمل در آغاز آیه، استفاده از ضمیر در «أَفَلَا يَعْلَمُ» (آیا نمی‌داند) می‌باشد که به طور ضمنی به علم مطلق خداوند اشاره دارد و قدرت او را در دانستن همه چیز، حتی آن‌چه در دل‌ها نهفته است، نشان می‌دهد. علامه طباطبایی در تفسیر «أَفَلَا يَعْلَمُ» بر این نکته تصریح می‌کند که نشان می‌دهد که چگونه در حالی که علم خداوند به همه چیز آشکار است، انسان‌ها همچنان از حقیقت قیامت غافل‌اند (همان). در این آیه، مخاطب با سوالی صریح روبرو می‌شود: «مگر نمی‌داند؟». این سؤال، معمایی را در ذهن خواننده ایجاد می‌کند که «چه کسی نمی‌داند؟» و «چه چیزی را نمی‌داند؟». «آیا نمی‌داند؟» این سؤال خطاب به چه کسی است؟ علاوه

بر این پرسش خواننده با ابهامات دیگری نیز مواجه است مثلاً در این عبارت: «هنگامی که آنچه در گورهاست برانگیخته شود» منظور از «آنچه در گورهاست» چیست؟ ارواح مردگان؟ یا اعمال آنها؟ و چه ارتباطی بین «ندانستن» و «برانگیخته شدن مردگان» وجود دارد؟ پاسخ‌های احتمالی، می‌توان به این پرسش‌ها ارائه نمود از جمله: سؤال «آیا نمی‌داند؟» می‌تواند خطاب به انسان باشد. خداوند از انسان می‌پرسد که آیا نمی‌داند در روز قیامت چه اتفاقی خواهد افتاد؟ آیا نمی‌داند که اعمال او به حساب خواهد رسید؟ و «آنچه در گورهاست» می‌تواند به ارواح مردگان یا اعمال آنها اشاره داشته باشد. در روز قیامت، «منظور هنگامی است که (مردگان) برانگیخته می‌شوند» (الرازی، ۱۴۱۹ق: ۳۴۸۵) و اعمال آنها به حساب خواهد رسید. ارتباط بین «ندانستن» و «برانگیخته شدن مردگان» این است که انسان در دنیا از عواقب اعمال خود آگاه نیست؛ اما در روز قیامت، هنگامی که مردگان برانگیخته شوند، انسان به تمام اعمال خود آگاه خواهد شد و باید در قبال آنها پاسخگو باشد. هرچند که فاعل سؤال به‌طور صریح در آیه ذکر نشده است؛ اما با توجه به سیاق آیات قبل، می‌توان فهمید که این خداوند است که از انسان سؤال می‌کند. مفعول سؤال نیز به‌طور صریح در آیه ذکر نشده است؛ اما با توجه به کلماتی مانند «بعث» و «قبور» می‌توان فهمید که منظور از مفعول سؤال، «انسان» و «اعمال او» در روز قیامت است.

سوالی که در آیه مطرح شده است، می‌تواند از یک سو احساس ترس و اضطراب را در مخاطب ایجاد کند و او را به تأمل در اعمال خود وادار سازد و از سوی دیگر به‌عنوان یک نوید برای مؤمنان و امید به پاداش نیک اعمال تلقی شود که همزمان هم به ایجاد ترس و هم به ایجاد امید در مخاطب منجر می‌شود. این آیه به‌طور ضمنی به سه زمان گذشته (اعمال انسان در دنیا)، حال (پرسش خداوند) و آینده (قیامت) نیز اشاره دارد.

در آیه ۱۱ سوره عادیات یعنی: «إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ» (۱۱)، چندین عنصر وجود دارد که می‌توان آنها را از طریق رمزگان هرمنوتیک یا معمایی مورد بررسی قرار داد. عبارت با (إِنَّ، لَ) جمله اسمیه، تکرار ضمیر هم) مورد توجه و تأکید قرار گرفته است. این وجوه تأکیدی برای امری مهم است که باید به مخاطب منتقل شود. معمای کلی این آیه این است که انسان چگونه می‌تواند در روز قیامت، اعمال خود را انکار کند در حالی که خداوند همه چیز را می‌داند و شاهد اعمال او بوده است؟ این آیه به انسان تذکر می‌دهد که در قبال اعمال خود مسئول است و هیچ چیز از خداوند پنهان نخواهد ماند. «قطب در تفسیر خود معتقد است که در روز قیامت،

هیچ چیزی از خداوند پنهان نمی ماند و این آگاهی نه تنها از اعمال ظاهری، بلکه از نیت‌ها و افکار انسان‌ها را نیز شامل می‌شود» (قطب، ۱۹۶۷، ج ۵: ۴۵۲).

عبارت «یَوْمَئِذٍ» که به معنای «در آن روز» است؛ اما مشخص نیست که منظور از «آن روز» چه روزی است. این ابهام، خواننده را به پرسش وا می‌دارد که «منظور از آن روز چیست؟». آلوسی در تفسیر خود به نکره بودن «یَوْمَئِذٍ» اشاره می‌کند و می‌گوید که این نکره بودن به نوعی نشان‌دهنده خاص بودن آن روز است که برای انسان‌ها هیچ چیزی قابل مقایسه با آن نیست (آلوسی، ۲۰۰۳، ج ۲۲: ۳۴۸). این نشانه، به عنوان یک نشانه زمانی مبهم عمل می‌کند و این ابهام، حس انتظار و هیجان را در مخاطب برمی‌انگیزد و او را به تفکر درباره آینده و عواقب اعمال خود وامی‌دارد.

در سطح لغوی، کلمه «لَخَبِيرٌ» خود هیچ‌گونه ابهامی ندارد. اما از نظر مفهومی، ممکن است برای خواننده این سؤال پیش آید که این آگاهی چگونه است؟، یا به عبارت دیگر، چه ویژگی‌هایی دارد؟. از آنجا که خداوند از تمام آنچه که در دل انسان‌ها می‌گذرد، آگاه است و هیچ چیزی از او پنهان نمی‌ماند، ممکن است ذهنیت هر خواننده‌ای تلاش کند تا این آگاهی را با آگاهی انسانی مقایسه کنند که از طریق حواس و عقل به دست می‌آید. به همین دلیل، می‌توان گفت که درک عمق و نوع این آگاهی برای انسان‌ها چالش برانگیز است، زیرا از محدوده تجربیات بشری فراتر است. «لَخَبِيرٌ» به معنای آگاهی کامل و همه‌جانبه است، خداوند از اعمال ظاهری و باطنی انسان‌ها آگاه است و این آگاهی شامل تمامی رفتارها و حتی اندیشه‌های انسان‌ها می‌شود (ابن کثیر، ۱۹۹۹، ج ۴: ۱۶۲).

بازشناسی رمزگان هرمنوتیکی، نقش مهمی در ایجاد معنای کلی آیه دارد. تأکید بر آگاهی و عدالت خداوند، خواننده را به یاد حساب و کتاب آخرت می‌اندازد و او را به انجام اعمال نیک و پرهیز از گناه ترغیب می‌کند. رمزگان هرمنوتیکی (۴-۱) به خواننده یادآوری می‌کند که متن قرآن کریم سرشار از معانی عمیق است که نیاز به تأمل و تفکر دارد.

۱-۴

۴. ۲. رمزگان کنشی سوره

رمزگان کنشی یا پروآیرتیکی، نوعی روایت‌گری در متن است که با چینش صحنه‌های روایی مانند یک فیلم، مخاطب را به تصور و درک عمیق‌تر داستان رهنمون می‌کند. «این رمزگان به بررسی کنش‌ها و رویدادهای متن می‌پردازد و به این سؤال پاسخ می‌دهد که در متن چه اتفاقی می‌افتد؟» (بارت، ۱۳۵۶: ۴۲). در متن سوره، می‌توان عناصر مختلفی را یافت که به ساختار روایی متن و رمزگان کنشی آن کمک می‌کنند. ساختار روایی متن پنج مرحله اصلی دارد که عبارت‌اند از:

دو آیه اول سوره عادیات به‌طور کامل به سوگند خوردن خداوند به پدیده‌هایی خاص اختصاص دارد. در این دو آیه، خداوند به‌عنوان کنشگر اصلی عمل می‌کند. او با سوگند خوردن به پدیده‌هایی خاص بر اهمیت و قدرت آن‌ها تأکید می‌کند. در اولین نمای روایی سوره، مخاطب با صحنه نفس‌نفس زدن اسب‌ها که «کلبی می‌گوید: «والعادیات ضبْحًا» یعنی صدای نفس‌نفس زدن اسب‌ها هنگام تلاش و کوشش است» (السمرقندی، ۲۰۰۹، ج ۳: ۶۰۸) و نور جرقه سم اسب‌ها که «اسبان در هنگام دیدن در زمین سنگ‌زار جرقه‌هایی از برخورد نعل‌هایشان به سنگ زمین بیرون می‌جهد» (الطبرسی، ۱۹۹۵، م، ج ۱۰: ۵۲۹) و به‌خاطر سرعت و قدرت آن-

هاست، برخورد می‌کند. توصیف این دو رویداد، لحظه‌ای از اوج تلاش و قدرت را به تصویر می‌کشد که حاوی بار عاطفی و هیجانی بسیاری است. «بعضی گفته‌اند: مراد... مکر جنگندگان در میدان جنگ است» (قرطبی، ۱۳۶۴ ش، ج ۲۰: ۱۵۷) و اگر معنا را این‌گونه در نظر بگیریم در بیان ضمنی آن، همان آتشی است که میان جنگ‌جویان برافروخته می‌شود. پیش روی مخاطب قرار می‌گیرد. این توالی، قدرت، عظمت، تدبیر، جنگ و پیروزی را به خواننده القا می‌کند و به قدرت و عظمت خداوند در آفرینش و تدبیر امور جهان می‌پردازد. استفاده از خرده‌روایت‌هایی مانند «نفس نفس زدن اسب‌ها»، «نور جرقه سم اسب‌ها» و «آتشی که میان جنگ‌جویان برافروخته می‌شود» در این بخش از سوره، تصویری زنده و مجسم از صحنه نبرد و قدرت اسب‌ها را در ذهن مخاطب ایجاد می‌کند. این توصیفات، حس شنوایی، بینایی و حتی لامسه را در مخاطب برمی‌انگیزد. هدف خداوند از سوگندخوردن در این آیات می‌تواند چندوجهی باشد: ۱. جلب توجه مخاطب: خداوند با سوگند خوردن به پدیده‌هایی که برای مخاطبان آشنا و ملموس هستند، توجه آن‌ها را به پیام خود جلب می‌کند. ۲. تأکید بر قدرت و عظمت خداوند: سوگندخوردن به مخلوقات قدرت‌مند، عظمت و قدرت خداوند را به نمایش می‌گذارد. ۳. آماده‌سازی مخاطب برای دریافت پیام: سوگندخوردن می‌تواند فضایی حماسی و تأثیرگذار ایجاد کند و مخاطب را برای دریافت پیامی مهم آماده کند. توصیف صحنه نبرد در فضایی باز و وسیع، احساس آزادی و قدرت را به خواننده القا می‌کند.

۲. خرده‌روایت دیگر سوره عادیات در آیات ۳ و ۴ قابل مشاهده است. با توجه به رمزگان کنشی، این آیه به اقدامی ناگهانی و غیرقابل‌پیش‌بینی در صبح‌گاه اشاره می‌کند. این اقدام توسط «آن‌ها» انجام می‌شود که هویت‌شان به‌طور قطعی مشخص نیست. مفسران، این «آن‌ها» را به اسب‌های جنگی یا مجاهدان در حال حمله به دشمن تفسیر کرده‌اند. آیه ۴ به پیامد اقدام ناگهانی «آن‌ها» در آیه قبل اشاره می‌کند. این اقدام باعث برخاستن گرد و غبار شدید می‌شود. حمله غافلگیرانه و میدان جنگی پر از گرد و غبار، خرده‌روایت دومین ساختار روایی سوره است. این توصیف یعنی میدان جنگ با گردوغبار فراوان، نمادی از آشفتگی، بی‌نظمی و تسلط بر اوضاع توسط مهاجمان است و همراهی آن با حمله‌ای که در سپیده‌دم صورت گرفته گویای نوعی تضاد نور و تاریکی است که بر شدت و هیجان روایت می‌افزاید.

با ترکیب تفسیر دو آیه می‌توان نتیجه گرفت که آیات ۳ و ۴ سوره عادیات با استفاده از رمزگان کنشی، تصویری زنده و گویا از هجوم ناگهانی و قاطعانه در صبح‌گاهان ارائه می‌دهد. این تصویر، قدرت و عزم و اراده هجوم‌کنندگان را به‌خوبی نشان می‌دهد و تأثیر آن بر دشمن را به تصویر می‌کشد. در این توالی، شیوه تاکتیک نظامی در توجه به نقطه‌ضعف دشمن و تدبیر صحیح امور را پیش روی مخاطب است که نوعی شور و هیجان را به او انتقال می‌دهد.

۳. صحنه روایی دیگر سوره در آیات ۶ و ۸ قابل‌مشاهده است. در این آیات، نمای گروهی ناسپاس و قدرناشناس که یکی از خصوصیات آن‌ها حرص و بخل است پیش روی مخاطب قرار می‌گیرد که ضعف انسان، گناه، دنیاپرستی و مادی‌گرایی را می‌توان از آن دریافت نمود. در آیه ۶، خداوند انسان را «لَکَنُودٌ» توصیف می‌کند. «کنود، آن کسی است که تنها غذا می‌خورد و از بخشش خودداری می‌کند و بخل می‌ورزد و با بنده و زیردست خود با تندی و خشونت رفتار می‌کند و در حق ناتوان ستم می‌نماید» (الطبرسی، ۱۹۹۵ م، ج ۱۰: ۲۷۶). این واژه «از ابن عباس نقل شده است که «کنود» در زبان ما اهل شهر به معنای «کفور» «ناسپاس» است» (الرازی، ۱۴۱۹ ق: ۳۴۸۵). طبق نظریه بارت ناسپاس در این‌جا به‌عنوان یک «کنشگر» عمل می‌کند به این معنا که فعالیتی را به انسان نسبت می‌دهد. با توجه به رمزگان کنشی، می‌توان این آیه را به این صورت تفسیر کرد که تمایل انسان به ناسپاسی در برابر خداوند، یک «کنش» فعال است که انسان را به‌سوی ناسپاسی سوق می‌دهد. در آیه ۸، خداوند انسان را «لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ» توصیف می‌کند. این واژه به معنای «بسیار دوستدار خیر» است. از دیدگاه بارت، این واژه در این‌جا نیز به‌عنوان تعریف یک «کنشگر» عمل می‌کند به این معنا که فعالیتی را به انسان نسبت می‌دهد. با توجه به رمزگان کنشی، می‌توان این آیه را به این صورت تفسیر کرد که انسان به‌طور ذاتی تمایل شدیدی به «خیر» دارد. این تمایل، یک «کنش» فعال است که انسان را به‌سوی خیر سوق می‌دهد. دو آیه ۶ و ۸ در کنار هم تصویری متناقض از انسان ارائه می‌دهند. از یک سو، انسان ناسپاس و ناشکر است و از سوی دیگر، بسیار دوستدار خیر است.

با توجه به رمزگان کنشی رولان بارت، می‌توان آیه ۶ و ۸ سوره عادیات را به این صورت تفسیر کرد که انسان موجودی ذاتی دوگانه است. او هم تمایل به ناسپاسی دارد و هم تمایل به خیر. این دوگانگی، انسان را به سوی چالش‌ها و انتخاب‌های دشوار سوق می‌دهد. دو آیه ۶ و ۸ سوره عادیات به‌طور ظاهری متناقض به نظر

می‌رسند. آیه ۶ انسان را ناسپاس معرفی می‌کند درحالی‌که آیه ۸ او را عاشق مال و ثروت می‌داند. این آیات، گویای ساختاری دوگانه در انسان هستند که این دوگانگی نه تنها بین ناسپاسی و حب خیر؛ بلکه بین خیر و شر، نیکی و بدی نیز قابل تعمیم است. این دوگانگی در سطح اجتماعی نیز دیده می‌شود و در جوامع انسانی ترکیبی از رفتارهای خیرخواهانه و خودخواهانه می‌باشد. باید توجه داشت که جامعه در شکل‌گیری این دوگانگی در وجود انسان نقش دارد و ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای رفتاری حاکم بر جامعه می‌توانند بر تمایلات انسان به خیر یا شر تأثیرگذار باشند.

۴. تصاویر دیگری با رمزگان کنشی در آیات ۹ و ۱۰ سوره عادیات، پیش روی مخاطب قرار گرفته است. در این آیات تصویری از آینده برای خواننده ترسیم شده است که در آن، زنده شدن مرده‌ها از قبر و فاش شدن اسرار انسان‌ها به نمایش گذاشته می‌شود. از این آیه‌ها معانی رستاخیز، عدالت، عذاب و پاداش، برداشت می‌شود. این توالی نیز انسان را به یاد آخرت و حساب و کتاب الهی می‌اندازد و به قدرت و عظمت خداوند در آگاهی از اعمال انسان و عدالت او در روز قیامت می‌پردازد. «برانگیخته شود» و «پدیدار گردد»، دو کنشی که به برانگیخته شدن مردگان از قبرها و آشکار شدن اعمال و نیات انسان در روز قیامت اشاره دارد. لحن پرسشی، لحنی هشداردهنده و تذکردهنده دارد که مخاطب را از غفلت و بی‌تفاوتی نسبت به آخرت بر حذر می‌دارد. با توجه به رمزگان کنشی رولان بارت، آیات ۹ و ۱۰ سوره عادیات، متنی کنشی هستند که مخاطب را به تفکر، تأمل و انجام فعلی در راستای تقوا و پرهیزگاری وا می‌دارند. آیات مذکور، تصاویر قدرت‌مند و تأثیرگذاری را در ذهن مخاطب ایجاد می‌کنند. تصاویری از قبر، برانگیخته شدن مردگان، آشکار شدن اسرار و صحنه دادگاه الهی، همگی تصاویری هستند که بر ناخودآگاه انسان تأثیر می‌گذارند و سبب ایجاد احساساتی قوی هم‌چون ترس، امید و شگفتی می‌شوند.

۵. آخرین آیه یعنی آیه ۱۱، تصویری از حضور همه‌جانبه خدایی را به مخاطب می‌نمایاند که از اسرار باخبر است. در انتهای حلقه روایی که سوره به خواننده منتقل می‌کند مفاهیمی چون: خداوند، آگاهی، قدرت و عدالت مشاهده می‌شود. این توالی انسان را به بندگی و اطاعت از خداوند دعوت می‌کند. در این آیه، خداوند به‌عنوان کنشگر اصلی، فعلی را انجام می‌دهد که «خبر داشتن» است. مفعول این فعل «آن‌ها» هستند که به انسان‌ها و به‌طور خاص، مجرمان و گناهکاران در روز قیامت اشاره دارد. «روز قیامت» زمان وقوع این کنش است که

لحظه‌ای سرنوشت‌ساز و تعیین‌کننده برای انسان‌ها خواهد بود و این آیه به‌صراحت بیان می‌کند که خداوند در روز قیامت از اعمال و نیات انسان‌ها به‌طور کامل آگاه است و هیچ‌چیز از او پنهان نخواهد ماند. این آیه، حس عدالت و پاداش الهی را در مخاطب القا می‌کند و به او یادآوری می‌کند که در قبال اعمال خود مسئول است. علاوه بر این، آیه ۱۱ سوره عادیات می‌تواند هشدار برای مجرمان و گناهکاران باشد. خداوند با خبر داشتن از اعمال آن‌ها در روز قیامت به آن‌ها نشان می‌دهد که هیچ راه فراری از مجازات الهی وجود ندارد. این آیه بر شکل‌گیری اخلاق و رفتار فردی و اجتماعی اثر دارد و انسان‌ها را به انجام رفتار نیک و پرهیز از گناه ترغیب می‌کند.

با توجه به رمزگان کنشی شناسایی شده، می‌توان تفسیر زیر را از سوره عادیات ارائه داد که این سوره به قدرت و عظمت خداوند در آفرینش و تدبیر امور جهان می‌پردازد. خداوند بر همه‌چیز آگاه است و انسان را در قبال اعمالش مسئول می‌داند. گناه، انسان، موجودی ناسپاس است که به‌جای شکرگزاری از نعمات الهی در پی جمع‌آوری ثروت و مال دنیا است؛ اما خداوند در روز قیامت به همه اعمال انسان رسیدگی خواهد کرد و هیچ‌چیز از او پنهان نخواهد ماند.

در سوره عادیات، گویی زنجیره‌ای از کنش‌ها به هم پیوسته‌اند و داستانی حماسی را روایت می‌کنند. این داستان، مخاطب را به سفری معنوی می‌برد و او را با مفاهیمی عمیق مانند دنیا، آخرت، معاد و پروردگار آشنا می‌سازد و هر آیه از این سوره، گویی پرده دیگری از این داستان را به روی خواننده می‌گشاید. این رمزگان با سازماندهی کنش‌ها و اثرات آن‌ها به متن انسجام می‌بخشد و آن را به یک روایت منسجم تبدیل می‌کند. در هر مرحله از این سفر معنوی، خواننده به درک عمیق‌تری از حقیقت زندگی و جایگاه خود در این دنیا می‌رسد. سوره عادیات با توصیف صحنه‌های دنیوی «تاخت‌وتاز اسب‌ها، جمع‌آوری ثروت» و سپس انتقال به دنیای آخرت «قیامت، حسابرسی»، تضاد روشنی میان این دو جهان ایجاد کرده است که این تضاد، مخاطب را به تفکر درباره ماهیت زندگی دنیا و اهمیت آخرت وا می‌دارد. هم‌چنین، استفاده از حواس مختلف مانند بینایی در «توصیف اسب‌ها»، شنوایی در «صداهای نبرد» و لامسه در «احساس ترس در روز قیامت» عامل تجربه‌ای چندحسی از متن در مخاطب می‌شود.

این سوره، نمونه‌ای درخشان از قدرت رمزگان پروآیرتیکی (۴-۲) در ادبیات دینی است و نشان می‌دهد که چگونه می‌توان از طریق روایت داستانی، مفاهیم عمیق فلسفی و دینی را به مخاطب انتقال داد و او را به تفکر و تأمل در آنها واداشت.

۲-۴

۳. ۴. رمزگان ضمنی سوره

رمزگان ضمنی یا معنایی از اهمیتی خاص و غیرقابل انکار برخوردار است. تا جایی که گفته می‌شود: «هنر و ادبیات به آن دسته از پیام‌ها متعلق هستند که در آنها، نقش مسلط را دلالت‌های ضمنی ایفا می‌کنند» (گیرو، ۱۳۸۰: ۴۷). کاربرد این رمزگان، شیوه‌ای است که مخاطبان، معناها را بر اساس نظامی از نمادها و نشانه‌ها استنتاج می‌کنند (سجودی، ۱۳۸۵: ۱۵۵). وجوه زبانی کنایه، استعاره و مجاز در قالب رمزگان ضمنی واقع می‌شوند. برخی رمزگان ضمنی در متن سوره عبارت‌اند از:

معانی ظاهری در اولین آیه از سوره عادیات، قسم یاد کردن به اسب‌های دونده، همه‌همه کردن آنها و تاختن به‌سوی جنگ است. این آیه به قدرت و عظمت اسبان و سوارکاران در میدان جنگ اشاره دارد. اسب‌ها با

همه‌مه کردن و تاختن به سوی دشمن، شجاعت و دلیری خود را به نمایش می‌گذارند؛ اما این آیه که نمودی از رمزگان ضمنی سوره می‌باشد به‌طور تلویحی به سوارکارانی که با فداکاری و جان‌فشانی خود در راه آرمان‌هایشان از هیچ تلاشی دریغ نمی‌کنند می‌پردازد. این آیه نمادی از تقدس سوارکار از ورای قسم به مرکب‌هایشان است. این آیه به شجاعت و فداکاری سوارکارانی می‌پردازد که در میدان جنگ حاضر می‌شوند و جان خود را برای دفاع از آرمانشان به خطر می‌اندازند. سوارکاران با کمک اسب‌ها، ایمان و تعهد خود به آرمانشان را نشان می‌دهند و حاضرند تا جان خود را در راه آن فدا کنند.

یکی دیگر از رمزگان ضمنی سوره عادیات واژه «لَکُنُوْا» است. برای درک کامل رمزگان این کلمه، لازم است که ترجمه آن را نیز در نظر بگیریم. ترجمه‌های مختلفی برای این کلمه ارائه شده است، مانند «ناسپاس»، «کفران‌کننده نعمت»، «بی‌قدر»، «ناشکر» و «نافرمان». هر کدام از این ترجمه‌ها می‌توانند به درک عمیق‌تر رمزگان این کلمه کمک کنند. دال، کلمه «لَکُنُوْا» است و به معنی «ناسپاس» و مدلول آن «انکار نعمت» یا «بی‌توجهی به احسان» است و به مفهوم «نافرمانی از خداوند» یا «کفران نعمت‌های الهی» است. با استفاده از رویکرد بارت، می‌توان گفت که رمزگان «لَکُنُوْا»، همان انسان ناسپاسی است که به خاطر ثروت، قدرت یا موقعیت اجتماعی خود مغرور شود و نعمت‌های الهی را نادیده بگیرد و یا ممکن است در پی جمع‌آوری ثروت و مال دنیا باشد و به‌جای شکرگزاری از نعمت‌های الهی به دنبال بیش‌تر به دست آوردن باشد. با استفاده از رویکرد رمزگان ضمنی رولان بارت، می‌توان رمزگان «لَکُنُوْا» را به‌عنوان نمادی از ناسپاسی انسان در برابر خداوند و انکار نعمت‌های الهی تفسیر کرد. این ناسپاسی می‌تواند ریشه در غرور، حرص و ولع و بی‌توجهی به آخرت داشته باشد. با توجه به معانی ضمنی شناسایی شده، می‌توان گفت که نوع ناسپاسی موردنظر در این آیه از قرآن، ناسپاسی معنوی است.

معنای ظاهری آیه ۸، درباره کسی است که در پی جمع‌آوری ثروت و مال دنیا بسیار حریص است. با توجه به رویکرد رولان بارت، هر نشانه‌ای دارای معانی ضمنی متعددی است که در شبکه‌ای از روابط با یکدیگر معنا پیدا می‌کنند. برای رمزگشایی از معانی ضمنی آیه «لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ» به بررسی ساختار زبانی نشانه و روابط آن با سایر نشانه‌های متن باید پرداخت. در این مورد، می‌توان به ساختار نحوی آیه توجه کرد. آیه از دو جمله تشکیل شده است: الف. «لِحُبِّ الْخَيْرِ». ب. «لَشَدِيدٌ». جمله اول به «عشق به خیر» اشاره دارد و جمله دوم،

شدت این عشق را نشان می‌دهد. این ساختار نحوی بر حرص و ولع انسان در جمع‌آوری ثروت و مال دنیا تأکید می‌کند. با توجه به سیاق آیه به نظر می‌رسد که «کلمهٔ «خیر» در این آیه به معنی مال است و انسان‌ها به صورت طبیعی به دنبال خیر و رفاه مادی هستند» (الوسی، ۲۰۰۳، ج ۱۸: ۲۵۶).

حبّ خیر می‌تواند به معنای تمایل شدید به جمع‌آوری ثروت و مال دنیا باشد. حبّ خیر اگر به معنای عدم شناخت خیر واقعی باشد بیان‌گر این معناست که انسان ممکن است در پی جمع‌آوری چیزهایی باشد که به نظر او خیر است؛ اما در واقع خیر واقعی نباشد. «حبّ خیر»، «یعنی دوست داشتن مال که بخیل و تنگ‌نظر است» (الطبرسی، ۱۹۹۵م، ج ۱۰: ۵۲۴) و در این آیه با مفاهیمی مانند «بخیل» و «ناسپاس» در ارتباط است.

این آیه انسان را به خاطر حرص و ولع و مادی‌گرایی‌اش سرزنش می‌کند. حبّ مال و ثروت زمانی مذموم است که به حرص و ولع و مادی‌گرایی تبدیل شود و انسان را از یاد آخرت و حساب و کتاب الهی غافل کند. انسان در روز قیامت باید در قبال حبّ خیر و اعمال خود پاسخ‌گو باشد.

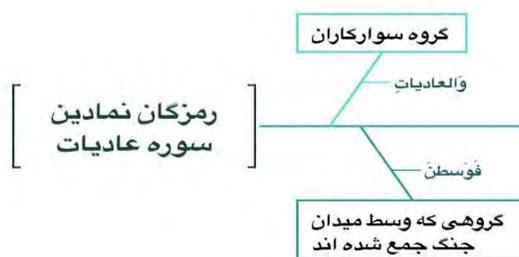
استفاده از رمزگان معنایی در این آیات نقشی کلیدی در انتقال مفاهیم عمیق و تلویحی دارد. رمزگان اسب‌های دونده در سورهٔ عادیات به‌ظاهر به شجاعت و قدرت در میدان جنگ اشاره دارد، اما در واقع به فداکاری، ایمان و تقدس کسانی پرداخته می‌شود که برای آرمان‌های الهی جان خود را فدا می‌کنند. واژهٔ «لَکُنُودٌ» نیز معنای ناسپاسی و انکار نعمت‌های الهی را القا می‌کند و به فردی اشاره دارد که در پی جمع‌آوری مال دنیاست و از مسئولیت‌های معنوی غافل می‌شود. این رمزگان با انتقال مفاهیم ضمنی، خواننده را به تفکر در ارزش‌های معنوی و اخلاقی سوق می‌دهد.

۴. ۴. رمزگان نمادین سوره

درون‌مایه‌های متنی از تضادها و تقابلهای میان عناصر مختلف شکل می‌گیرند. این تقابلهای می‌توانند به منزله رمزگان نمادین یا تقابلی عمل کنند و به لایه‌های عمیق‌تر معنایی متن راه یابند. «این رمزگان به بررسی تضادها و تقابلهای دوتایی در متن می‌پردازد و به این سؤال پاسخ می‌دهد که متن چه چیزی را نمادپردازی می‌کند؟» (بارت، ۱۳۵۶: ۴۴). رمزگان نمادین به‌مثابه ابزاری کارآمد در اختیار مخاطب قرار می‌گیرد تا تناقضات، تضادها

و تضادهای موجود در متن را به نحو احسن کشف و درک نماید. در این سوره دو تقابل کلی در ساختار متن قابل مشاهده است که عبارت‌اند از:

۱. سوارکاران در مقابل فوسطن به جمعا: در این سوره خداوند به تقدس گروهی سوارکار «والعادیات...» قسم یاد می‌کند. «این آیه نشان‌دهنده حرکت سریع و بی‌وقفه اسب‌ها است که در میدان جنگ به سمت دشمن می‌روند... این حرکت و سرعت اسب‌ها نمادی از شجاعت و قاطعیت است که با شدت تمام به سمت هدف می‌روند» (الرازی، ۱۹۹۹، ج ۱۲: ۴۵). در مقابل آن‌ها از گروهی دیگر که در وسط میدان جنگ تجمع کرده‌اند «فوسطن» «به معنای گروه دشمن» (الشوکانی، ۱۴۱۴ق، ج ۵: ۵۹۱) یاد کرده است. این تقابل، تقابل قدرت و عظمت در برابر ضعف و زبونی است و می‌تواند به نبرد خیر و شر، نبرد حق و باطل یا نبرد بین انسان و طبیعت تفسیر شود. «سوارکاران» نماد قدرت، اقتدار و جنگ هستند. در مقابل، «فوسطن» نمادی از ضعف، انفعال و صلح است که به مخاطب یادآوری می‌کند که در زندگی همیشه باید با چالش‌ها و سختی‌ها روبرو شد و برای رسیدن به اهداف خود تلاش کرد. این تقابل نمادی از پیروزی قدرت و اقتدار بر ضعف و انفعال است و گویای رویارویی فرد در برابر جمع است. «سوارکاران» به عنوان افراد قدرت‌مند و مستقل در مقابل گروه «فوسطن به جمعا» که نمادی از اجتماع و وابستگی است، قرار می‌گیرند و می‌تواند خطرات فردگرایی و انزوا را نشان دهد. هم‌چنین گویای تقابل حرکت در برابر سکون است و بر ضرورت تعادل بین قدرت فردی و همبستگی اجتماعی تأکید دارد. این تقابل (۴-۴ الف)، نبرد خیر و شر، حق و باطل و ظلم و عدالت را به تصویر می‌کشد. «سوارکاران» به عنوان نمایندگان حق و عدالت در برابر «فوسطن...» که نماد ظلم و ستم است، قد علم می‌کنند. در واقع، سوارکاران نمادی از قدرت و رهبری هستند و این سوره به اهمیت رهبری صالح در جامعه اشاره دارد. این سوره با پردازش موضوع جنگ و صلح نشان می‌دهد که جنگ گاهی اوقات جهت برقراری صلح، ضروری است. تقابل خیر و شر در متن آن به مسئله عدالت و ظلم در جامعه اشاره دارد.

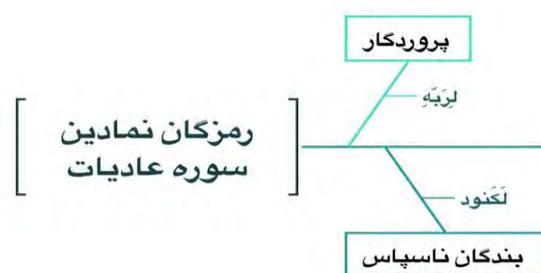

۴-۴ الف

۲. تقابل دوم در این سوره، تقابل بندگان ناسپاس در برابر پروردگارشان است؛ یعنی تقابل شکرگزاری در برابر ناسپاسی. این تقابل به رابطه بین انسان و خدا می‌پردازد. نعمت‌های الهی همراه با مسئولیت‌هایی هستند و انسان باید از این نعمت‌ها به نحو شایسته‌ای استفاده کند؛ اما بسیاری از آن‌ها ناسپاس هستند و قدر نعمت‌های خدا را نمی‌دانند. این تقابل می‌تواند به خواننده یادآوری کند که همیشه باید شکرگزار نعمت‌های الهی باشد و از آن‌ها به درستی استفاده کند. شکرگزاری، راهی برای نزدیک شدن به نور الهی و هدایت و نیز حرکتی به سمت کمال و نزدیکی به خداوند است. هم‌چنین، ناسپاسی، انسان را به سمت تاریکی و گمراهی سوق می‌دهد و نوعی سکون و ایستادگی در گناه به حساب می‌آید. این تقابل نشان می‌دهد که بندگان از دستورات پروردگار سرپیچی می‌کنند در حالی که پروردگار سزاوار اطاعت و فرمانبرداری است. بندگان به پروردگار نیازمند هستند در حالی که پروردگار از همه چیز بی‌نیاز است. تقابل این دو گروه در این سوره علاوه بر این که عذاب الهی را برای کسانی که ناسپاس هستند، گوشزد می‌کند بر اهمیت شکرگزاری از نعمات الهی تأکید دارد.

این تقابل (۴-۴ ب)، رابطه بین انسان و خدا را نشان می‌دهد. انسان با وجود تمام نعماتی که از خداوند دریافت کرده است، گاه ناسپاسی می‌کند و مرتکب گناه و معصیت می‌شود؛ اما خداوند با وجود این ناسپاسی‌ها، هم‌چنان مهربان و بخشنده است و عدالت خود را در نهایت اجرا خواهد کرد. خداوند به عنوان خالق و مالک

همه چیز، نماد قدرت مطلق است و در تضاد با ناسپاسی است که نشان از ضعف ایمان و وابستگی انسان به قدرت‌های مادی دارد.

۴-۴ ب

رمزگان تقابلی در این دو نمونه، به ایجاد معنا و عمق در متن می‌افزاید. این تقابل‌ها، خواننده را به تفکر و تأمل در مورد مفاهیمی مانند خیر و شر، حق و باطل، ظلم و عدالت، ناسپاسی و شکرگزاری و رابطه انسان با خدا و می‌دارد. این تضادها به مخاطب کمک می‌کنند تا به‌طور واضح و ملموس تفاوت‌ها درک کنند.

۴. ۵. رمزگان فرهنگی سوره

رولان بارت معتقد است که تمام رمزگان‌ها نوعی فرهنگی هستند؛ اما او به‌طور خاص، رمزگان‌هایی را که در قالب مرجعیت‌های علمی یا اخلاقی به کار می‌روند، فرهنگی می‌داند. رمزگان فرهنگی جلوه بارز خود را در یک آوای جمعی و بی‌نام که در تجربه سنتی آدمی ریشه دارد، می‌یابد (پین، ۱۳۹۲: ۱۲۰). رمزگان فرهنگی، مفهومی بنیادی در نظریه ادبی رولان بارت است.

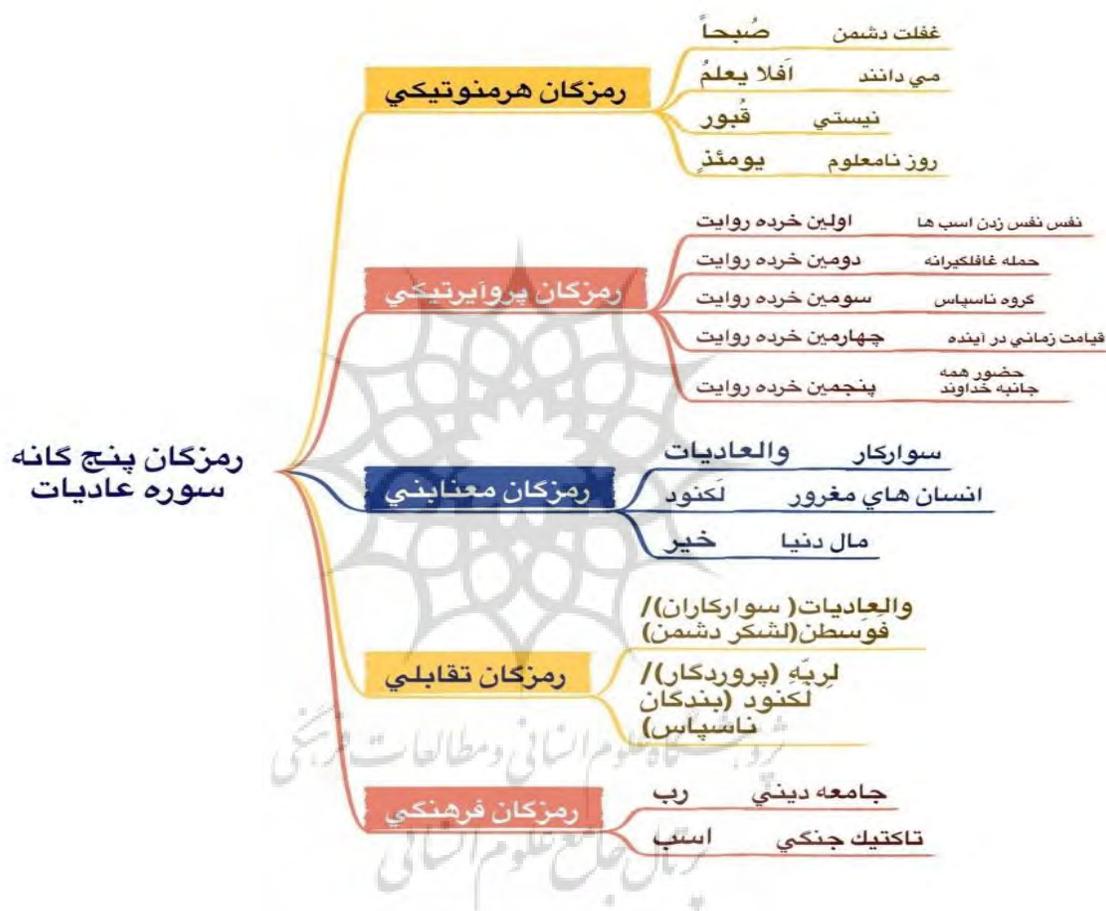
کلمه «رب» در سوره عادیات به عنوان یک رمزگان فرهنگی با معانی مختلفی به کار رفته است. این رمزگان در ارتباط با مفاهیمی مانند قدرت و عظمت الهی، تدبیر امور جهان، مسئولیت انسان و عدالت الهی است. رب به عنوان خالق و مالک هستی بر همه چیز مسلط است و امور جهان را تدبیر می‌کند و بر همه چیز آگاه است. طبرسی در مجمع‌البیان به این نکته اشاره کرده است که کلمه «رب» در این جا اشاره به مالکیت و اداره امور

انسان‌ها توسط خداوند دارد (الطبرسی، ۱۹۹۲، ج ۶: ۲۶۵). ربّ در روز قیامت به همه اعمال انسان رسیدگی خواهد کرد و هیچ چیز از او پنهان نخواهد ماند. رمزگان کلمه «رَبّ» در سوره عادیات، معانی و تفاسیر متعددی دارد. این کلمه خداوند را به عنوان خالق، مالک، تدبیر کننده، سرپرست، آقا و عادل جهان معرفی می‌کند. رویکرد رولان بارت به ما کمک می‌کند تا روابط بین این معانی و مفاهیم را درک کنیم و به تفسیر عمیق‌تر متن دست پیدا کنیم. مفهوم رب در فرهنگ عرب پیش از اسلام و در اسلام به‌عنوان تجربه شخصی از نیرویی برتر، حمایت و تأمین نیازها بوده است که این تجربه شخصی، به‌تدریج به یک رمزگان فرهنگی مبدل شده است.

یکی دیگر از رمزگان فرهنگی قابل مشاهده در سوره عادیات به واقعه تاریخی که پیش‌متن آن حساب می‌شود که استفاده از «اسب‌ها در جنگ» (الثعلبی، ۱۴۱۵ق، ج ۱۰: ۲۶۹)، نقش مهمی در پیروزی آن داشته است. در این سوره به اسب‌ها به‌عنوان نمادی از قدرت و عظمت الهی اشاره شده است. در تاریخ اسلام از اسب‌ها در جنگ‌ها به‌عنوان ابزاری برای نبرد استفاده می‌شده است. یکی از نبردهای مهمی که در آن از اسب‌ها استفاده شده است، نبرد ذات‌السلاسل (الطبرسی، ۱۹۹۵م: ۸۰۳-۸۰۲؛ حویزی، ۱۴۱۵ق: ۶۵۲) است. در این نبرد، مسلمانان با تعداد کمی از سپاهیان خود به مصاف مشرکان رفتند و با استفاده از تاکتیک‌های جنگی مناسب، آن‌ها را شکست دادند. استفاده از اسب‌ها در این نبرد، نمادی از قدرت و عظمت الهی بود و نشان داد که خداوند در کنار مسلمانان است و به آن‌ها یاری می‌رساند. در این سوره به اسب‌ها و قدرت و سرعت آن‌ها اشاره شده است. این امر می‌تواند به داستان‌های تاریخی جنگ‌ها و نبردها و تاکتیک‌های جنگی که در آن‌ها از اسب استفاده می‌شده است، مرتبط باشد. هم‌چنین، استفاده از اسب در این سوره، نه‌تنها به دلیل نقش تاریخی آن در جنگ‌ها، بلکه به دلیل جایگاه ویژه‌ای که در حافظه جمعی عرب‌ها داشته به‌عنوان نمادی قدرت‌مند به کار گرفته شده است. تجربه مستقیم مردم از قدرت و سرعت اسب عامل مهم تعمق‌بخشی بار معنایی به این نماد می‌باشد. نمود رمزگان فرهنگی در بستر تاریخ و اجتماع گویای روابط برون‌متنی حاکم بر ساختار متن است.

درواقع، این سوره بر ارزش‌هایی مانند قدردانی، پرهیزگاری، آمادگی برای مرگ و آخرت تأکید می‌کند و بر باورهایی مانند وجود آخرت، حساب و کتاب اعمال و پاداش و جزای الهی استوار است. خواننده با خوانش این رمزگان درمی‌یابد که از ناهنجارهایی مانند ناسپاسی، رذایل اخلاقی چون حرص و بخل و غفلت از مرگ و

آخرت دوری کند. آخرت‌گرایی، پرهیز از دنیاگرایی و تقویت باور روز حساب و حضور خالق حکیم از جمله هنجارهای بارز در این سوره هستند. نمای کلی رمزگان سوره عادیات در شکل ۴-۵ آمده است.

شکل ۴-۵

نتیجه‌گیری

مهم‌ترین دستاوردهایی که نویسندگان در این جستار به آن دست یافتند این است که:

بررسی‌های صورت‌گرفته در متن سوره عادیات، گویای این مسئله است که: سوره، ظرفیت رمزگان پنج-گانه نظریه بارت را در راستای معناسازی و دلالت‌پردازی داراست. این رمزگان، وجوه چندسویگی و چندگانگی

متن را در راستای مجموعه‌ای از نظام‌های معنایی بیان می‌نماید. ارتباط بین این رمزگان‌ها، معنایی چندوجهی و پویا را ایجاد کرده است که با توجه به زمینه‌های فرهنگی و تجربیات فردی هر خواننده، می‌تواند تفسیرهای مختلفی داشته باشد. فضای گفتمانی حاکم بر سوره عادیات، فضایی حماسی، انگیزشی و آخرت‌گرا می‌باشد. این سوره با استفاده از زبانی تأثیرگذار به مخاطب خود القا می‌کند که باید همواره به یاد خدا باشد، مسئول اعمال خود باشد و همواره برای آخرت تلاش کند.

- آغاز سوره با رمزگان هرمنوتیک و معمای اصلی متن؛ یعنی سوگند به اسب‌های دوان و سواران غافل- گیرکننده است. موضوعاتی مانند قدرت الهی، جهاد، آخرت و عدالت الهی از جمله دستاوردهای رمزگشایی از این رمزگان هستند. رمزگان هرمنوتیکی در سوره عادیات با ایجاد پرسش‌ها، ابهامات، تناقض‌ها و نمادها، خواننده را به یک سفر معنوی دعوت می‌کند که نیازمند تفکر، تأمل و بررسی دقیق متن است و به خواننده امکان می‌دهد تا لایه‌های پنهان معنا را کشف کند. کارکرد حضور این رمزگان در متن سوره، اندیشه آخرت-گرایی را برای رسیدن به نشاطی پایدار به مخاطب معرفی می‌کند.

- حاصل بررسی رمزگان پروآیتریکی متن، نشان از کنش‌آفرینی با وجوه فعل‌های کنشی و حماسی در سطح متن دارد که به‌کارگیری آن‌ها کنش تحریض و تشویق را در مخاطب فعال می‌کند. این رمزگان با سازماندهی کنش‌ها و اثرات آن‌ها، خواننده را به تفکر و انجام رفتارهای فردی در راستای پرهیزگاری وادار می‌دارد و با ایجاد تصاویر ذهنی زنده و پویا به مخاطب کمک می‌کند تا با متن ارتباط عاطفی برقرار نماید. رمزگان کنشی، هم‌چنین با ایجاد یک ساختار روایی منسجم به تقویت پیام اصلی سوره کمک می‌کند. این رمزگان با تصویرسازی صحنه‌های نبرد و توصیف اعمال انسان‌ها به مخاطب کمک می‌کند تا به‌صورت عینی‌تر با مفاهیم مطرح‌شده ارتباط برقرار نماید. هم‌چنین، این کنش‌ها، عظمت خداوند در آفرینش و تدبیر امور جهان را ترسیم می‌کنند و تصویر انسان‌هایی ناسپاس را که به‌جای شکرگزاری از نعمات الهی در پی جمع‌آوری ثروت دنیا هستند را پیش روی مخاطب قرار می‌دهد تا او را به ایدئولوژی برتر در زیست‌بوم انسانی برساند. روند روایتی سوره از توصیف صحنه‌های مادی به مسائل معنوی و آخرت منتقل می‌شود و این پیشرفت زمانی به مخاطب کمک می‌کند تا به تدریج به درک مفاهیم آن برسد.

- رمزگان ضمنی، نمادین و فرهنگی نیز چون زنجیره‌هایی در پی اهداف این دو رمزگان نقش‌آفرینی می‌کنند. مدلول رمزگان ضمنی که کارکردی برجسته‌ساز در متن سوره دارد به تقویت نگاه برتر نسبت به اخلاق بشری می‌پردازد و برنامه‌ریزی جهت رسیدن به عالی‌ترین نوع آن را برای مخاطب کانونی‌سازی می‌کند. مفاهیم کلیدی مانند قدرت خداوند، مسئولیت انسان، روز قیامت و اهمیت عمل صالح به‌وسیله این رمزگان، مورد تأکید است. در متن سوره، حرکت سریع اسب‌ها در برابر گروهی که در میدان جنگ تجمع کرده‌اند، نمادی از تحول، تغییر و پویایی در مقابل سکون و ایستایی است که این تضاد، اهمیت تلاش و کوشش در زندگی را یادآور می‌شود. این رمزگان‌های نمادین نیز با ارائه واحدهای تقابلی به‌نوعی برجستگی مفاهیم موردتوجه سوره می‌پردازند. رمزگشایی این رمزگان به نمود تقابل دنیاگرایی و آخرت‌گرایی، خیر و شر، حق و باطل، رابطه انسان و خدا و شکرگزاری در برابر ناسپاسی در راستای تعالی زیستی می‌انجامد. این تضادهای اخلاقی به خواننده کمک می‌کنند تا ارزش‌های اخلاقی و مسائل بنیادی زندگی را بهتر درک کند. در بسیاری از فرهنگ‌ها، صبح‌نماد آغاز جدید، امید و روشنایی است و استفاده از این نماد در سوره به مخاطب پیامی از امید و پیروزی می‌دهد. عرصه این تقابل‌ها که دو حوزه دنیا و آخرت را با هم تلفیق می‌کند، رسیدن به آخرتی سعادت‌مند را با زیست مؤمنانه میسر می‌داند.

- رمزگان فرهنگی نیز به‌عنوان رمزگان کلان‌نگر سوره، فلسفه زندگی را محور کارکرد خود قرار می‌دهد. رمزگان فرهنگی به خواننده کمک می‌کند تا متن را در بستر تاریخی و اجتماعی خود درک کند و روابط بین متن و باورها، هنجارها و ارزش‌های فرهنگی را کشف نماید. با رمزگان فرهنگی سوره، مفاهیمی مانند قدرت و عظمت الهی، تدبیر امور جهان، مسئولیت انسان و عدالت الهی در قالب رمزگان «رَبِّ» تجلی یافته‌اند.

- سوره عادیات با استفاده از این رمزگان‌ها، مفاهیمی چون قدرت و عظمت خداوند، مسئولیت انسان، اهمیت جهاد و آخرت را مطرح کرده و به مخاطب کمک می‌کند تا به درک ویژه‌ای از جایگاه خود در جهان هستی و رابطه خود با خداوند برسد. این سوره با ایجاد یک ساختار روایی پویا و استفاده از نمادها و مفاهیم فرهنگی، مخاطب خود را به‌صورت فعالانه درگیر متن می‌سازد تا مفاهیم آن را در زندگی خود پیاده کند. این سوره به تقویت هویت جمعی مسلمانان کمک می‌کند و به آن‌ها احساس تعلق به یک گروه بزرگ‌تر می‌دهد و نظام‌های ارزشی مانند شجاعت، عدالت، ایمان و پرهیزگاری را در اجتماع، ترویج می‌دهد.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. آلن، گراهام. (۱۳۹۲ ش). رولان بارت، ترجمه پیام یزدانجو، چاپ دوم، تهران: نشر مرکز.
۳. آلوسی، سید محمود. (۲۰۰۳ م). روح المعانی، ج ۲۲، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۴. ابن کثیر، إسماعیل بن عمر. (۱۹۹۹ م). تفسیر ابن کثیر. ج ۴، قم: دار المعرفه.
۵. بارت، رولان. (۱۹۵۳ م). درجه صفر نویسندگی، ترجمه حسن مقدم (۱۳۸۰)، تهران: نشر نی.
۶. ....،..... (۱۹۶۴ م). عناصر نشانه‌شناسی، ترجمه محمدامین جعفری (۱۳۸۳)، تهران: نشر آگاه.
۷. بدرالدین، أمیمة. (۲۰۱۰ م). «أسلوب القسم فی حدیث النبوی»، مجله جامعه دمشق، ج ۲۶، العدد الثالث والرابع، ص ۴۷-۷۸.
۸. پین، مایکل. (۱۳۹۲ ش). بارت و فوکو و آلتوسر، ترجمه پیام یزدانجو، چاپ چهارم، تهران: مرکز.
۹. الثعلبی، احمد بن محمد. (۲۰۰۲ م). تفسیر الثعلبی، تحقیق الإمام أبی محمد بن عاشور، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۱۰. حویزی، عبدعلی. (۱۴۱۵ ق). تفسیر نور الثقلین، ج ۵، بیروت: دارالتفسیر.
۱۱. رازی، ابو عبدالله محمد. (۱۴۲۰ ق). مفاتیح الغیب (تفسیر کبیر)، ج ۳۲، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۱۲. الرازی، فخرالدین. (۱۹۹۹ م). التفسیر الکبیر، ج ۱۸، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۱۳. الرازی، ابن أبی حاتم. (۱۴۱۹ ق). تفسیر القرآن العظیم لابن أبی حاتم، تحقیق أسعد محمد الطیب، المملكة العربیة السعودیة: مكتبة نزار مصطفی الباز.
۱۴. سجودی، فرزاد. (۱۳۸۷ ش). نشانه‌های کاربرد، تهران: نشر علم.
۱۵. السمرقندی، نصر بن محمد. (۲۰۰۹ م). تفسیر السمرقندی بحر العلوم، بیروت: دار الکتب العلمیة.
۱۶. سیبویه، عمرو بن عثمان. (۱۹۶۶). الکتاب، تحقیق عبدالسلام محمد هارون، بی‌جا، دمشق: دارالقلم.
۱۷. الشوکانی، محمد بن علی. (۱۴۱۴ ق). فتح القدر، دمشق: دار ابن کثیر.
۱۸. طباطبائی، محمد حسین. (۱۳۷۴ ش). المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۲۰، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.

۱۹. الطبرسی، فضل بن حسن. (۱۹۹۵ م). *مجمع البيان في تفسير القرآن*، تحقيق لجنة من العلماء والمحققين الأخصائيين، بيروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات.
۲۰. الطبرسی، فضل بن حسن. (۱۹۹۲ م). *مجمع البيان في تفسير القرآن*، ج ۶، بيروت: دار إحياء التراث العربي.
۲۱. القرطبي، محمد بن احمد. (۱۳۶۴ ش). *الجامع لأحكام القرآن*، ج ۲۰، تهران: ناصر خسرو.
۲۲. قطب، سيد. (۱۹۶۷ م). *في ظلال القرآن*، ج ۵، بيروت: دار الشروق.
۲۳. گیرو، پی.یر. (۱۳۸۰). *نشانه شناسی، ترجمه محمد نبوی*، تهران: آگه.
24. Barthes, Roland. (1953). *Writing Degree Zero*. Editions du Seuil.
25. -----,----- . (1957a). *Mythologies*. Paris: Editions du Seuil.
26. -----,----- . (1957b). *Structure and Function of Criticism*. In *Writing Degree Zero*. New York: Hill and Wang, pp. 109-142.
27. Barthes, Roland. (1970). *S/Z*. Paris: Seuil.
28. -----,----- . (1973). *the Pleasure of the Text*. New York: Hill and Wang.
29. -----,----- . (1974). *S/Z*. Translated by Richard Miller. New York: Hill and Wang.
30. -----,----- . (1980). *Sad*. Fourier. Loyola. Paris.
31. Chandler, Daniel. (1995). *Semiotics for Beginners*. Landon: Routledge.
32. Danesi, Marcel. (2004). *Messages, Signs and Meanings*. Toronto: Canadian Scholars Press In.